

Миле Савић
Учитељски факултет
Београд

UDK: 325.3
Оригиналан научни рад
Примљен: 20.12. 2009.

ЕТИКА ХУМАНИТАРНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

Основни предмет овог рада представљају етички аспекти хуманитарних војних интервенција. Аутор показује слабости и тешкоће консеквенцијалистичког и деонтолошког оправдања хуманитарних интервенција. Он указује на немогућност кохерентне моралне теорије хуманитарних интервенција и тврди да хуманитарне интервенције деведесетих година 20. века не испуњавају услове праведног рата. По његовом мишљењу оне представљају покушај квазиморалног прикривања стварне политике коју најмоћније земље воде у циљу заштите својих националних интереса.

Кључне речи: хуманитарна интервенција, праведан рат, национални интерес, деонтолошко оправдање, консеквенцијалистичко оправдање

І Увод

Предмет овог рада је појам „хуманитарне“ војне интервенције какав је развијан у САД и на Западу после „хладног рата“, током деведесетих година 20. века и њени морални аспекти. Као примери таквих војних интервенција наводе се оне које су изведене у Сомалији, Босни и Херцеговини, Хаитију, Источном Тимору и СРЈ (односно – Србији због Косова и Метохије). Појам „хуманитарне“ војне интервенција под именом „хуманитарног рата“ први пут је употребљен приликом напада НАТО-а на СРЈ 1999. године. Овде разматран појам „хуманитарне“ војне интервенције, односно „хуманитарног рата“, одређен је, дакле, посебним историјским контекстом деведесетих година прошлог века. Он се, у складу с поделом коју предлаже Брајан Хехир [Bryan Hehir], разликује од појма „интервенције велике силе“ који се може применити на период „хладног рата“ и раније (нпр. америчке интервенције у Вијетнаму и Гватемали, или совјетске у Мађарској и Авганистану)¹, али и од ратова, који би представљали трансформисану „интервенцију велике силе“, какве САД воде после 2001. године у Ираку и Авганистану². Ови други ратови воде се отворено у име „виталних“ националних интереса једне велесиле при чему је позивање на „хуманитарне разлоге“ углавном споредно.

„Хуманитарну“ војну интервенцију одликује то што се она не може оправдати постојећим међународним правом. Недостатак *легалне* основе надовлађује се *леgitимитетом*, односно позивањем на повреду основних начела

¹ Брајан Хехир: „Религија, реализам и праведна интервенција“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 32.

² Исто, стр. 38-39.

хуманости и потребу да се она заштите. У ствари, „хуманитарна“ војна интервенција заснива се на моралном оправдању и, у коначном, представља спровођење морала „другим средствима“. За заступнике доктрине „хуманитарних“ војних интервенција посебно је важно одсуство виталних националних интереса приликом њиховог предузимања. Тако Хехир тврди да током деведесетих година нису били посреди „ни витални интереси ни надметање суперсила; заправо, из политике вођене у тој деценији било је одсутно и једно и друго.“³ Наиме, укључивање националних интереса у појам „хуманитарног рата“ нарушило би сам појам „хуманитарног“ јер би се открило да се под плаштом универзалних принципа спроводе партикуларни интереси једне земље или групе земаља. Да би „хуманитарна“ војна интервенција оправдала своје име, односно да би имала легитимитет који омогућава кршење постојећег међународног права, она према заступницима ове доктрине мора да представља посебан случај *праведног рата* и мора се заснивати на кохерентној моралној теорији.

II Недостатак кохерентне морална теорије „хуманитарних“ интервенција

Насупрот Хехиру, покушаћу да покажем да „хуманитарне“ војне интервенције не испуњавају услове које прописује доктрина праведног рата, да су дубоко мотивисане виталним интересима САД и савезника, поготову када се има у виду да западне земље сматрају да моралност и људска права чине део њихових националних интереса, и да им из принципијелних разлога недостаје кохерентна теорија моралног оправдања. Њихова хуманост не може се доказати ни емпиријски ни у равни доследне моралне аргументације. Стога оне само случајно могу имати моралне последице.

Упркос томе што се позивају на морално оправдање, до сада није изграђена кохерентна теорија „хуманитарних“ интервенција. С обзиром на то да „хуманитарне“ војне интервенције не почивају искључиво на моралним разлозима, доследно развијање такве теорије било је у принципу немогуће. Наиме, појам *хуманитарног* мора се нужно поставити у шири контекст, то јест у однос с појмом *политичког*, поготову када је реч о међународној политици у којој се „хуманитарне“ интервенције и примењују. Пошто појам међународне политике укључује појам *политичког* који у себи интегрише различите и често супротстављене принципе, то онда подразумева да „хуманитарно“ треба посматрати у односу на политичке интересе и циљеве као што су национални, економски, стратешки, културни и други. И неизоставно у односу на интересе и циљеве доминације и моћи. У том контексту, *хуманитарно* је само део, и то не главни, сложеног појма *политичког*.

У крајњој консеквенци, концепт „хуманитарних“ интервенција своди се на морализацију политике. Њен крајњи исход јесте патерналистички уместо

---

³ Исто, стр. 32-33.

наводно хуманитарног интервенционизма, јер полази од претпоставке да сви међународно признати политички субјекти нису равноправни ни „пунолетни“ – нити у цивилизацијском, нити у културном, нити у моралном, нити пак у политичком смислу. Када не би било тако, доктрина „хуманитарних“ интервенција би разматрала и дозвољавала могућност праведног рата против највеће светске силе. Међутим, то се не дозвољава нити разматра. „Хуманитарна“ интервенција важи као ексклузивна ствар најмоћније државе света која своје деловање заснива на претпоставци о суштинској симбиози силе и морала, силе и цивилизацијске надмоћи. Из тога се, потом, изводи наводна дужност моћних земаља, односно најмоћније земље света, да свима другим наметне своје вредности и своје схватање морала, а у крајњој линији да их перманентно држи у стању наметнуте незрелости. Такав „морални апсолутизам“, у коначном, искључује могућност слободне моралне аргументације и дијалога. У ствари, ту и није реч о моралној премоћи него премоћи силе, трајној дисквалификацији међународних правних норми и наметању унилатерализма путем морализације политике.

Као пример унилатералног интервенционизма навешћу становиште Чарлса Краутхамера [Charles Krauthammer]⁴. Наиме, Краутхамер тврди да САД немају другог избора него да делују унилатерално и у складу, како он каже, „с *нашим* (подвукао: М. С.) одређењем исправног и правичног.“ „Не разумем“, додаје он, „на који начин можемо добити моралну легитимацију за наше акције, у име оног што је, по *нашем* мишљењу, праведно, хумано и цивилизовано, ако чекамо да у Савету безбедности ’климну главом’ касапини с Тјенанмена.“⁵ У складу с тим, ни мултилатеризам не може бити морално супериорнији у односу на унилатерализам, јер Уједињене нације, као „орвеловски универзум“, представљају супротност међународном моралу. „Темељ постојећег поретка у свету, гарант мира у сваком региону, јесте моћ, још конкретније: *америчка моћ*. Живимо у јединственом униполарном међународном систему (...) Мир на Пацифику, у Персијском заливу, на Балкану и готово у свим другим деловима света резултат је, непосредно или посредно, америчке моћи или претње њоме. Тако да тврдим да су у данашњем свету страх од те огромне моћи и прилагођавање њој гарант мира и безбедности.“⁶ – изричит је Краутхамер. Уосталом, САД за то имају и додатно оправдање – оне спроводе, чак имају дужност да у свету спроводе „цивилизацијску“, што би требало да значи и моралну мисију, као на пример у Авганистану – нешто попут „просвећеног интервенционизма“. „Америка није отишла у Авганистан да би га христијанизовала. Америка је отишла тамо да га цивилизује.“ – истиче Краутхамер.⁷

⁴ Чарлс Краутхамер: „Када је унилатерализам исправан и праведан“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 105-108.

⁵ Исто, стр. 108.

⁶ Исто, стр. 107.

⁷ Исто, стр. 106.

Није тешко показати да Краутхамерово становиште патерналистичког интервенционизма по својој природи представља облик искључивог „либералног милитаризма“ и „моралног апсолутизма“, који је у практичној примени тоталитаран. Стога су и разумљива упозорења овако схваћеном унилатерализму која упућују, на пример, Мајкл Волцер [*Michael Volzer*], Џејмс Линдзи [*James Lindsay*] и Шибли Телами [*Shibley Telhami*] залажући се за мултилатеризам у случају хуманитарних интервенција. Наиме, Мајкл Волцер, који у извесном смислу допушта и унилатералне интервенције, истиче да нико не би требало да полаже право на божански ауторитет, нити му то треба дозволити. Но Краутхамер у секуларној форми чини управо оно што Волцер забрањује – САД се појављују као секуларна замена за божански ауторитет, као коначан тумач морала и правде. Џејмс Линдзи томе супротставља став да нико од нас нема монопол на моралне процене, а Шибли Телами додаје да се стандарди друштвене и међународне етике морају проверити споља пошто нико не може сам да одређује високе моралне принципе на основу својих субјективних уверења. „Етички стандарди“, каже он, „морају (...) бити подвргнути мерилима који надилазе субјективистичке интерпретације оног што је етично“.⁸ У супротном, људи постају убеђени у искључиву моралну супериорност, тако да сваког који се не слаже са њиховом етичком концепцијом морално дисквалификују. Дакле, критичари Краутхамера у овој полемици истичу значај моралне аргументације у спољној политици, али је ослобађају од искључивог „моралног апсолутизма“. Или, као што каже Шилби Телами: „ништа не спречава примену етичких стандарда у спољној политици, посебно кад су посредни моћне државе“, али тако да она подлеже општим или заједничким стандардима.⁹ И доиста, како истиче Брајан Хехир, морални аргументи су имали одлучујућу улогу у пружању подршке војним акцијама које су биле у супротности с начелом неинтервенције (Босна и Херцеговина, Хаити, Источни Тимор, Косово и Метохија).¹⁰

Значи ли то да се становишта мултилатерализма могу морално оправдати „хуманитарне“ интервенције? Мој одговор је негативан. Оне могу имати контингентне моралне учинке, али не и принципијелно, односно доследно аргументовано морално оправдање. Разлог томе је, као што примећује и Хехир али са другом конотацијом, недостатак „кохерентне теорије хуманитарних интервенција“.¹¹ Наиме, он сматра да је било могуће изградити такву теорију јер је она у принципу могућна. По његовом мишљењу, таква теорија била је у развоју током деведесетих година прошлог века, али није заокружена из неколико разлога.

---

⁸ Шибли Телами: „Између вере и етике“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 103.

⁹ Исто, стр. 103.

¹⁰ Брајан Хехир: „Религија, реализам и праведна интервенција“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 34.

¹¹ Исто, стр. 36.

Задовољавајућа кохерентна теорија „хуманитарних“ интервенција, по Хехиру, захтева бар два кључна елемента: широко у међународном оквиру прихваћену моралну аргументацију и јасну стратегију примене. Ниједан од тих елемената, констатује и он, није задовољавајуће развијен. Проблем је искрсао већ око дефиниције појма *праведног разлога* за интервенцију. Када је листа, која је обухватала геноцид и етничко чишћење проширена на „одметничке државе“, нејасно одређење људских права, свргавање непожељних режима и ширење демократије, отворила се могућност неограничене интервенције или неке врсте перманентног „крсташког рата“ (Волцер). Такође, остало је нерешено ко представља коначни ауторитет за покретање хуманитарне интервенције – СБ или регионалне организације, алијансе или појединачне државе. Затим, неодређена дефиниција „праведних средстава“ и пропорционалне употребе силе итд. Све у свему, „кохерентна теорија хуманитарне интервенције“ је изостала, а терористички напади који су потом уследили, покренули су нова питања која су маргинализовала овај покушај. Реч је о схватању да се после 11. септембра 2001. године свет радикално променио, да се налази пред могућношћу „тренутног уништења“, како тврди Чарлс Краутхамер. „Отуда су“, каже он, „наше расправе о проблему превенције или претходно стеченог права, прилично бесмислене.“¹²

Хехир, упркос свему, верује да је „кохерентна теорија хуманитарних интервенција“ могућна. Можда је и била, али под претпоставком да се занемари стварни историјско-политички контекст у коме је она настајала. Међутим, „хуманитарне“ војне интервенције нужно су повезане, чак потчињене, остварењу примарних, виталних националних или корпоративних интереса субјеката који предузимају интервенцију. То само по себи говори да ти субјекти нису вођени само или првенствено моралним, него другим интересима. Осим када своје интересе прогласе једино моралним.

Нека кохерентна теорија „хуманитарних“ интервенција можда би баш у том облику и била могућна. Међутим, под тим условима, она спречава сваку моралну аргументацију, јер унапред искључује аргументе својих критичара и њихова темељна вредносна уверења па стога не би ни могла да се назове моралном у строгом смислу речи, тј. у смислу да је универзално обавезујућа. Поред тога, суштинску тешкоћу за изградњу кохерентне моралне теорије с универзалним важењем представља и то што се не може искључити могућност постојања више различитих моралних система који су међусобно несагласни али имају подједнако ваљано рационално оправдање. Коначно, не може се искључити ни могућност да у једном моралном систему постоји сукоб темељних моралних вредности, односно дужности.

Да би унапред оправдала „хуманитарне ратове“, кохерентна и општеобавезујућа морална теорија „хуманитарних“ интервенција прво мора разрешити ове тешкоће, јер се она тиче живота конкретних људи у чије име се наводно и

¹² Чарлс Краутхамер: „Када је унилатерализам исправан и праведан“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 108.

предузима. Односно, њихове судбине чине конститутивни део саме доктрине. То потврђује и сâм Волцер: „Овде ћу говорити као филозоф. Али не као академски филозоф; штете о којима данас говоримо, у новој ери масовног убијања и тероризма, захтевају политички или војни одговор, те морални аргументи које изводимо имају за циљ обликовање политике наше владе.“¹³

Пошто спремност да интервенишу у стварном животу оправдају доследним моралним деловањем, заступници ове доктрине унапред морају да докажу моралност „хуманитарне“ интервенције у њеном коначном извођењу. Међутим, она се унапред не може доказати из принципијелних разлога јер се унапред и у потпуности не може предвидети њен ток, као што није могућно ни имати потпун увид у мотиве, намере и моралне конфликте њених непосредних учесника. Свестан покушај да се рат са неизвесним исходом у моралном погледу унапред оправда као морално исправан није по својој суштини доследно моралан.

Да би једна практична теорија заиста била непротивречна, она мора бити кохерентна како у погледу теоријских услова тако и у погледу начина конкретне примене. Односно, морало би се унапред *знати* да ће исход бити моралан, што је немогућно. Стога је захтев за постојањем кохерентне моралне теорије „хуманитарних“ интервенција као претпоставке њиховог извођења противречан у још једном смислу – у том што унапред блокира њихово извођење јер је сама полазна претпоставка неостварива. А када нека „теорија“ унапред не задовољава захтеве кохерентности, онда она и није теорија у правом смислу речи. Ако, с друге стране, не можемо унапред искључити могућност да „хуманитарне“ интервенције имају хумане, односно моране последице, то још не значи да су оне морално нужне, него само да могу бити случајно моралне.

III Проблематичност појма

Вратимо се самом појму „хуманитарних“ војних интервенција. Оне представљају споља покренуту употребу војне силе унутар неке државе, против њене воље и без утемељења у међународном праву, с циљем да се у њој оконча упадљиво кршење основних људских права. У одређеном смислу, она подразумева модификацију принципа немешања у унутрашње ствари једне земље. „Вестфалском синтезом“, како је Хехир назива, утврђени су принципи државног суверенитета, неинтервенције и, имплицитно, секуларизације политике. „Вестфалска синтеза“ је и данас важећи концепт светске политике, али су њени принципи модификовани у том смислу да је релативизиран принцип суверенитета и, последично, принцип неинтервенције. Када је реч о секуларизацији политике, она би у нормативном смислу требало да значи како религијске разлике међу државама не могу бити повод за рат, што у свету секула-

---

¹³ Мајкл Валцер: „Да ли је могућа морална спољна политика“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 48.

ризоване политике има за последицу да ни политичке разлике међу државама, такође, не могу бити оправдан разлог за рат. Сходно томе, Волцер разликује праведни рат као секуларизовану доктрину, од крсташког (светог) рата. „Свети“ или идеолошки рат се по његовом мишљењу не може морално оправдати, те стога не би ни требало да се тумачи као праведни рат или врста хуманитарне интервенције. Дакле, заговорници „хуманитарних“ интервенција деведесетих година прошлог века поново су открили појам *праведног рата* у теолошкој традицији као основ који може да оправда „хуманитарни“ интервенционизам.

Преиспитивање и покушаји модификације принципа неинтервенције у случајевима када се процени да у одређеним државама постоје битне повреде људских права њених грађана имали су далекосежне последице по међународну политику, што Хенри Кисинџер [Henry Kissinger], некадашњи државни секретар САД, описује на следећи начин: „Вероватно је најдраматичнија промена природе међународне политике било прихватање става да извесне универзалне принципе могу реализовати или УН или, у неким екстремним случајевима, групе држава.“¹⁴ Опасност од глобалног интервенционизма који би предводила једна војна сила представља, по њему, озбиљан разлог за забринутост.

Подсетићу да нису све војне интервенције хуманитарне. У том светлу, Хехир и разликује „интервенције велике силе“, „хуманитарне интервенције“ и, могло би се рећи, модификовану „интервенцију велике силе“, тј. једнострану превентивну интервенцију каву САД, као водећа велика сила, предузима после 11. септембра 2001. године. Како је већ наведено, „хуманитарна интервенција“ у ужем смислу речи односила би се на војне интервенције деведесетих година прошлог века попут оних у Босни и Херцеговини, Источном Тимору, Хаитију и СРЈ, односно Србији, али не на оне, на пример, у Ираку или Авганистану које спроводе САД. Са тиме је сагласан и Волцер који, такође, рат у Ираку не схвата као хуманитарну интервенцију засновану на концепцији праведног рата, него као „неку врсту крсташког, секуларизованог и демократизованог цихада“, ¹⁵ јер је тај рат оправдаван идеолошки као „рат у име демократије“. Позивајући се на шпанског доминикаца Франциска де Виторију [Francisco de Vitoria, 1485-1546], који истиче да религиозне разлике не могу бити разлог праведног рата, Волцер додаје да то не могу бити ни политичке разлике. Уколико јесу, онда није реч о праведном рату, него о неправедном, у коме, како примећује и Лујза Ричардсон [Louise Richardson], доминирају искључиве, манихејске вредносне матрице добра и зла, што има за последицу дехуманизацију и тоталну моралну дисквалификацију противника. „Изгледа да понављамо тај образац, само што смо комунизам заменили исла-

¹⁴ Henry Kissinger: *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*, Free Press, New York, 2002, стр. 274.

¹⁵ Мајкл Валзер: „Да ли је могућа морална спољна политика“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 59.

мским фундаментализмом.“ – каже она,¹⁶ а та парадигма идеолошке искључивости не би смела да се веже за „хуманитарне“ интервенције.

С обзиром на то да и заступници доктрине „хуманитарних интервенција“ примећују да оне нарушавају важећи међународни поредак, бар приближно кохерентна рационализација ове доктрине била би могућна уколико се она схвати само као морално оправдани изузетак од правила неинтервенције. При томе, правило неинтервенције има и даље статус основне претпоставке међународне политике. Следећи важан услов кохерентности јесте да унапред јасно дефинисани критеријуми утврђивања „праведног разлога“ за интервенцију морају „да положи тест из традиционалне етике.“¹⁷ За заговорнике интервенција основу тог теста представља морална традиција праведног рата. Она из моралних разлога надилази политичке и правне принципе немешања и неповредивости државног суверенитета. Дакле, полазећи од те доктрине, рат је допустив, ако и нема легалног основа у међународном праву, уколико штити неку вишу вредност од самог легализма, као што је, на пример, кршење основних људских права. Међутим, како примећује и Волцер, изузев што се може постићи прилично велика сагласност око оцене да је у неким случајевима постоји битно и систематско кршење људских права, све остало је проблематично. Најблаже речено, „хуманитарна војна интервенција је контроверзна, како у случајевима када је до ње дошло (Сомалија, Босна и Херцеговина и Косово и Метохија), тако и у случајевима када до ње није дошло (као Руанда)“, закључује и Међународна комисија за интервенције и државни суверенитет.¹⁸ Речју, „хуманитарна интервенција“ је суштински контроверзан појам.

С обзиром на то, требало би прво утврдити да ли „хуманитарне“ интервенције из деведесетих година прошлог века уопште спадају под појам праведног рата, па тек онда да ли су хумане. Одмах треба истаћи да се појам „хуманитарне“ војне интервенције не сме поистоветити с појмом праведног рата, јер одбрамбени рат је, на пример, праведан, мада не представља никакву „хуманитарну“ интервенцију. Тежња да се „хуманитарна“ војна интервенција представи као савремени облик праведног рата садржи у себи имплицитну опасност да се сваки одбрамбени рат дефинише као неправедан. Та опасност је тим већа што „хуманитарне ратове“ покреће најмоћнија земља света са својим савезницима. Пошто би се сваки отпор агресији могао прогласити неправедним, односно нехуманим и неморалним, кохерентна и општеобавезујућа морална теорија „хуманитарних“ интервенција морала би унапред да искључи такву могућност.

---

¹⁶ Лујза Ричардсон: „Борба против тероризма у име правде“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 70.

¹⁷ Брајан Хехир: „Религија, реализам и праведна интервенција“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 35.

¹⁸ *The Responsibility To Protect*, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, december 2001 <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>

IV Слабости консеквенцијалистичког оправдања

Очигледно због тога што су проблеми с етиком дужности много већи, у прилог моралном оправдавању „хуманитарних“ интервенција најчешће се наводе консеквенцијалистички, односно утилитаристички аргументи. „Опредељење за одмеравање последица јесте обележје једне од кључних моралних традиција Запада, која се чак може сматрати, уколико се све њене верзије обједине, доминантном традицијом: утилитаризам. Консеквенцијалистички аргументи добро се уклапају у религиозне традиције.“ – истиче Волцер.¹⁹ Међутим, досадашње интервенције нису оправдале своју прокламовану моралност управо у погледу својих последица. Како примећује Хелмут Шмит [Helmut Schmidt], бивши немачи канцелар: „Релативно је лако војно интервенирати, али уопште није лако повући се а да за собом не оставите хаос – то се види у Ираку, на Косову и у Босни. Видеће се и у Авганистану. Данас нико не говори да Косово треба напустити – и то с разлогом; ни ја не бих донео такву одлуку. Ако желимо да одемо, то морамо веома пажљиво и дугорочно да планирамо, како би после нас владали уређени односи. Ако након тога уследе убиства и насиље, интервенција је била погрешна. Пошто би такво признање било непријатно, радије се остаје. У случају Косова и Босне, свесни смо тешког пропуста – да је интервенција под плаштом хуманитарног деловања представљала кршење Повеље УН са становишта међународног права (...). С овом грешком морамо сви да живимо.“²⁰ Ми тек треба да будемо сведоци неке хуманитарне интервенције, истиче и Предраг Чичовачки, која би била и морално адекватна и ефикасна као реакција на државни терор и примерена као средство које ће водити окончању сукоба.²¹ Или како примећује Мајкл Игњатијев [Michael Ignatieff], канадски историчар и политичар, упркос интервенцијама западног света у име људских права, оне су стање чиниле још горим. Није дошло до јачања људских права у земљама у којима се интервенирало, него су западне земље искористиле њихов легитимитет да би њихова спољна политика добила привид универзалности. У спровођењу политике људских права, односно „хуманитарних“ интервенција, западни свет није конзистентан и непристрасан, јер не примењује исте критеријуме на јаке и слабе, савезнике и несавезнике, што такође прате немоћ или недостатак воље

¹⁹ Мајкл Валцер: „Да ли је могућа морална спољна политика“, у: Брајан Хехир и др.: *Слобода и моћ*, Дом омладине Зајечар/ Службени гласник, Београд, 2008, стр. 55.

²⁰ Хелмут Шмит: «Погибель хуманитарних интервенција: Рећи Америци – не!», *НИИ*, 13. 11. 2008. (<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/pogibelj-humanitarnih-intervencija-reci-americi-ne.html>)

²¹ Предраг Чичовачки, «Хуманитарне интервенције и лични хуманитет», *Филозофија и друштво*, 18/2001, стр. 129. (http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/fid/XVIII/d006/download_ser_lat)

да се након интервенције створе успешне и легитимне институције за заштиту људских права.²²

„Хуманитарна“ интервенција у име заштите људских права с разлогом изазива скепсу. Нејасне су разлика и граница између људских права и хуманитарног права. Посебно у ситуацији када су људска права све мање битна, а расте значај хуманитарног права и „хуманитарне“ интервенције као проблематичног концепта. Људска права јесу постала један од елемената међународне политике, али не – ни једини, ни главни. Речју, политика људских права, као што истиче Џозеф Нај [Joseph Nay], харвардски професор међународних односа, сама по себи није спољна политика, мада је њен важан део.²³ Поред људских права, значајну, али и пресудну улогу играју „витални национални интереси“ најмоћнијих земаља, који су често у конфликту и с људским правима и с моралним вредностима. „Један од разлога за моју скепсу (према хуманитарним интервенцијама – М. С.)“, каже Хелмут Шмит, „јесте то што део интервенција није уследио само из хуманитарних, већ и из политичких разлога. Политички мотив, додуше, може да се покрије хуманитарним или међународноправним плаштом: али политика остаје – и у њу се брзо умешају политички и империјални инстинкти. Сумњу буди и питање да ли је мноштво хуманитарних интервенција донело и мноштво успеха. Неки од најочигледнијих примера неуспеха видни су у источној Африци: Руанда, Бурунди и Сомалија. Трећи аспект је што интервенције које су морално оправдане, или чак неопходне, изостају јер то не би било у интересу једне велике силе – или би захтевало превелико ангажовање. Интервенише се тамо где се неће наићи на превелик отпор. Али тамо где се отпор ломи војном силом, често у највећој мери пати недужно становништво – Ирак, Авганистан или бомбе на отворени град Београд представљају врло поучне примере. А тамо где се очекује жесток отпор, радије се одустаје од интервенције. Све у свему, због великог броја интервенција, чини ми се да је реч о глобалном опортунизму.“²⁴ Другим речима, хуманитарне војне интервенције не покрећу се против великих сила (Кина, Русија, Индија), против савезника, против савезника великих сила или земаља које су далеко од Европе.²⁵

Шта је уопште остало?! Крајње је сумњиво заступати универзалне моралне принципе на овако селективан начин. Да закључимо овај део речима Цветана Тодорова: „Према томе, лекција којој нас учи новија историја мање је

---

²² Michael Ignatieff: *Human Rights - as Politics and Idolatry*, Princeton University Press, New Jersey, 2001, стр. 51.

²³ Nye, Joseph S.: “Redefining the National Interest”, *The Paradox of American Power*, Oxford Scholarship, 2003, стр. 148. <http://www.foreignaffairs.com/issues/1999/78/4>

²⁴ Хелмут Шмит: «Погибель хуманитарних интервенција: Рећи Америци – не!», *НИИ*, 13. 11. 2008. (<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/pogibelj-humanitarnih-intervencija-reci-americi-ne.html>)

²⁵ Henry A. Kissinger; “*The Intellectual Sand Undergirding NATO's New Style*”, *Los Angeles Times*; Aug 15, 1999 <http://www.latimes.com/>

славна него што би хтели да кажу секретар Уједињених нација, председник Сједињених Држава или председник Хавел: кршења људских права биће спречена, али само у земљама које нису наши савезници, а наши савезници могу са својим мањинама да раде шта им је воља. Другим речима, лекција гласи: у вашем је интересу да станете на страну силе.²⁶

Све то, очигледно, не иде у прилог консеквенцијалистичког оправдања „хуманитарних“ интервенција, посебно када се има у виду да начин примене одређене практичне доктрине и последице које из тога производе чине њен конститутивни елемент. Другим речима, не може се појачати морални кредибилитет за хуманитарну интервенцију када се он после сваке интервенције све више круни. У том погледу су нехумане последице управо оно што највише противречи консеквенцијалистичком оправдању „хуманог рата“. Искуство показује да досадашње „хуманитарне“ интервенције нису донеле хуманије последице. Значи ли то да неће ни у будућности? Не значи нужно, али не значи ни супротно, јер се то унапред не може *знати*. Но, то није аргумент за оправданост „хуманитарних“ интервенција, него пре аргумент који им не иде у прилог. Консеквенцијалистичка интерпретација „хуманитарних“ интервенција као праведног рата „дозвољава превише“²⁷, односно не спречава производљивост у тумачењу моралног деловања.

V Тешкоће деонтолошког оправдања

Узевши у обзир претходно изложене дистинкције, „хуманитарна интервенција“ у форми праведног рата бар не би смела да буде интервенција велике силе у циљу задовољавања својих националних и стратешких интереса, не би смела да буде нека врста идеолошког рата (као што је рат за демократију), не би требало да буде оправдавана ничим другим (као што је, на пример, идеологизовани и конфузни појам хуманитарног права) до стварним кршењем људских права, и не би смела да води суштинском нарушавању и дестабилизацији међународног права. Поред тога, хуманитарна интервенција не би смела да има за последицу трајно ограничење суверенитета²⁸ и нарушавање територијалног јединства земље у којој је изведена, нити је дозвољена дехуманизација становништва те земље у смислу да му се припише колективна кривица.

Такав негативно одређени појам хуманитарне интервенције могао би да има две форме – мултилатералне и унилатералне хуманитарне интервенције.

²⁶ Cvetan Todorov: „Sećanje na zlo, iskušenje dobra”, *Republika*, 256-257/2001.

http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/2001/256/256_21.html

²⁷ Igor Primorac, *Etika na djelu: ogledi iz primijenjene etike*, KruZak, Zagreb 2006, стр. 16.

²⁸ Pope Benedict XVI: *Address to the General Assembly of the United Nations*, 18. 04. 2008 http://www.un.org/webcast/pdfs/Pope_speech.pdf

На извештан начин, обе би могле да дозволе недостатак изричитог темеља легалности у међународном праву, али ни једна не би могла да буде без основа легитимности. Наравно да би уверљивији легитимитет имала мултилатерална хуманитарна интервенција са одобрењем СБ УН. Но свака од њих мора да задовољи одређен број услова да би имала морално оправдање: (1) разлог интервенције мора бити праведан, (2) намера интервенције мора бити морално исправна, (3) одлуку о интервенцији мора донети и објавити легитимна власт, (4) прибегавање рату мора бити последње решење, (5) мора постојати уверљива нада у успех и (6) остварено добро мора бити веће од зла које проузроковано ратом.²⁹ Као што се може закључити, наведени услови представљају комбинацију деонтолошке и консеквенцијалистичке моралне традиције у погледу оправдавања рата, при чему су прва три првенствено деонтолошка.

Шта то значи? Да ли је довољно да се испуне само неки услови, или је неопходно да буду испуњени сви да би интервенција имала морално оправдање? Уколико желимо да изградимо кохерентну теорију „хуманитарне“ интервенције, онда би требало да су испуњени сви услови! Међутим, ниједан од ових услова није чак ни једнозначно дефинисан, тако да је подложен различитим интерпретацијама с једнако (не)уверљивом аргументацијом. Разлике међу њима не тичу се само ваљаности аргумента, него фундаменталних вредносних уверења, која, по правилу, нису подложна бесконачном преиспитивању. У прилици када постоје неконзистентне интерпретације истих услова, пресудиће аргумент силе уместо моћи аргумента, посебно када је реч о међународној политици, којој је иначе и инхерентна сама моћ, односно сила. Било би, можда, могуће замислити више кохерентних теорија „хуманитарне војне интервенције“, али је једна универзално обавезујућа и кохерентна теорија интервенција још увек недостаје. Уједно, недостаје и њихова кохерентна и општеприхваћена морална легитимација. То не значи да се нека посебна концепција неће наметнути као доминантна, нити да убудуће неће постојати „хуманитарне“ интервенције. Међутим, оне се могу само представљати као да имају универзално оправдање. У ствари, оне ће почивати на субјективним уверењима и представљати – не универзализацију моралних начела, него глобализацију неког субјективног система вредности, односно неке партикуларне, супстанцијалистички утемељене етичке концепције.

Мада Волцер инсистира на консеквенцијалијализму, доктрина праведног рата на којој се и заснива оправдавање „хуманитарних“ интервенција укључује, дакле, и деонтолошку моралну традицију. Као што је већ поменуто, бар три кључна услова (као што су постојање оправданог разлога, постојање моралне намере и морални легитимитет субјекта интервенције), која се тичу *ius ad bellum*, представљају деонтолошке захтеве. У складу с деонтолошком традицијом дужни смо да делујемо против неправде увек када је неко чини. Дру-

---

²⁹ Igor Primorac, *Etika na djelu: ogledi iz primijenjene etike*, KruZak, Zagreb 2006, стр. 18.

гим речима, дужни смо да спречимо било кога ко чини агресију – чак и ратом, када нема другог начина, али уз услов да сами не извршимо агресију. Међутим, ова начелно прихватљива полазна нормативна поставка налази на озбиљне тешкоће у самој практичној примени, а практична примена је бар за практичне теорије њихов конститутивни део.

Као што примећује и сâм Брајан Хехир, не постоји општа сагласност о јасним критеријумима да ли су поменути услови задовољени, односно још увек не постоји, како он каже, „кохерентна теорија хуманих интервенција“, а аргумент о праведном разлогу уколико је примењен сувише широко, могао би произвести бесконачну интервенцију, што би обесмислило сâм појам „хуманитарне интервенције“. Када не постоји општа сагласност чак ни код заговорника „хуманитарних“ интервенција о испуњености деонтолошких услова за праведан рат, онда се не може говорити ни општеобавезујућој кохерентној моралној теорији хуманитарних интервенција.

С обзиром на то да су стварно постојали, још постоје и да ће убудуће постојати случајеви суровог насиља над људском слободом и достојанством, могућно је постићи општу сагласност о постојању праведног разлога за рат. Међутим, иако је постојање праведног разлога кључни и нужан услов за вођење праведног рата, оно није и довољан услов за једну непротивречну практичну теорију. Другим речима, не може се унапред морално оправдати „хуманитарна“ интервенција, чак и када постоји оправдан разлог, ако нису задовољени други услови, чије испуњење се не може унапред знати.

Ово нас суочава са питањем: да ли је *знање* о коначном исходу рата *нужно* да бисмо неки рат одредили као праведан, односно да бисмо се одлучили на непосредну интервенцију? Другим речима, ако постоји сагласност око тога да *би требало* деловати у конкретној ситуацији, да ли то само по себи значи да *и треба* деловати без обзира на то што не можемо унапред знати да ли ће крајњи исход бити морално бољи? Ако *знање* о крајњем исходу није пресудно за одређење праведног рата, онда не преостаје ништа друго за његово оправдање до повређено (субјективно) морално осећање, што није искључено. Међутим, онда у крајњем кораку дозвољавамо могућност неподударања различитих моралних осећања и децизионизам, што разара кохерентност моралне теорије. С обзиром на то да рат има свој ток – почетак, трајање и крај, и да имамо дужност да увек делујемо као морална бића, дужни смо, такође, да своју моралност потврђујемо у сваком тренутку, а посебно у крајњем исходу. Сходно томе, да би једна теорија моралног деловања, дакле и деонтолошка, била кохерентна, односно да би рат био оправдан, неопходно је да је стање после рата морално боље од оног које му претходи. Пошто се то унапред не може знати, следи да захтев за кохерентношћу не оправдава покретање рата него га спречава.

Недостатак кохерентне моралне теорије не значи, међутим, да се у случајевима стварне повреде људског достојанства и слободе неће деловати или, пак, да не треба деловати. Реч је само о томе да покретање праведног рата

није резултат једнозначног силогистичког детерминизма, него покушај разрешења озбиљног конфликта моралних дужности који се испољава у моралној дилеми – да ли спречити постојећи злочин по цену да се изазове нови, или избећи могући нови злочин по цену да се допусти постојећи? У ствари, у тренутку доношење одлуке да се неки рат одреди као праведан на основу тога што постоји оправдан разлог, још увек се не може знати да ли ће он то заиста и бити. То је ствар избора између алтернатива и принципијелне одлуке у одређеном контексту чија се моралност тек накнадно може доказивати.

Одлука да се неки рат дефинише као праведан да би се потом водио не доноси се, дакле, с извесношћу „кохерентног“ моралног растерећења, осим у случајевима одбрамбеног рата, него са осећањем несигурности и свешћу о неизвесном моралном исходу. Поготову када имамо на уму принципијелну могућност сукоба различитих дужности и немогућност да унапред сагледамо његову коначну праведност. Доктрина праведног рата није недвосмислено упутство за морално деловање у случају повреде темељних људских права, него некохерентна теорија која своју нормативну вредност тек треба да оправда у конкретној примени.

У том светлу треба сагледати и „хуманитарне“ интервенције које су вођене деведесетих година прошлог века са образложењем да представљају облик праведног рата. Чак и да су то биле, оне унапред нису могле имати кохерентно деонтолошко оправдање, него би се могле потврдити накнадно по последицама. Дакле – консеквенцијалистички, а видели смо да консеквенцијалистичко оправдање праведног рата разара сâм његов појам.

Међутим, оправдање из последица производи још једну тешкоћу која се суштински тиче саме моралности интервенција. Реч је, наиме, о томе да неуспех војне интервенције није суштински морални аргумент за не/деловање. Врло често је супротно. Иако извесност победе над неправдом није увек извесна, то не значи да јој се не треба супротставити и да јој се не супротстављамо. Управо се моралност најизразитије потврђује у ситуацијама када се брани људско достојанство и слобода. Ту није неопходно да успех буде унапред загарантован, јер се управо у неизвесности успеха потврђује истинско морално деловање. Такав пример представљају одбрамбени ратови чија праведност није спорна, као ни кохерентност моралне теорије која их оправдава. За разлику од њих, „хуманитарне“ интервенције су извођене упркос томе што немају ни кохерентно рационално оправдање нити су задовољавале услове праведног рата које су дефинисили сами заговорници интервенција. Стога право питање јесте – да ли су оне уопште биле отеловљење доктрине праведног рата, односно да ли се могу подвести под тај појам?

С обзиром на то да заговорници доктрине „хуманитарних“ интервенција узимају као најизразитији пример „хуманог“ (што ће рећи праведног) рата, рат САД и НАТО-а против СРЈ, потребно је на овом примеру проверити да ли он задовољава услове доктрине праведног рата које захтевају сами њени заступници. Лако је показати да овде ниједан услов који прописује доктрина

праведног рата није испуњен па се не може ни оправдати овом доктрином.³⁰ Реч је о неправедном рату, односно агресији САД као велесиле и војног савеза под њеном контролом; одређеније, о освајачком и идеолошком рату, са свим последицама које из таквог одређења треба да следе. А интерпретација „хумане“ интервенције против СРЈ, односно Србије, као праведног рата имала је за циљ криминализацију праведне одбране коју је Србија водила против агресије САД и НАТО-а. Ако најизразијији пример „хуманитарне“ интервенције не задовољава услове праведног рата, онда се ни сама појам „хуманитарних“ интервенција деведестих година прошлог века не може оправдати моралним разлозима.

VI Генеалогичка „хуманитарних“ интервенција

Ново светло на природу „хуманитарних“ интервенција баца интерпретација утицајног професора Џефрија Наја, чија је листа услова за интервенцију нешто сажетија, али садржи један важан додатни момент. Наиме, он предлаже четири услова за хуманитарну интервенцију: да постоји праведан циљ у очима других; да средства буду сразмерна циљевима; да је висока вероватноћа за успех; и да се хуманитарни циљ појача постојањем других снажних националних интереса. „Американци ретко кад прихватају лошу 'Realpolitik' као водећи принцип, док су људска права и ублажавање људске несреће већ дуго важан аспект наше спољне политике. Али спољна политика укључује и настојање да се постигну различити циљеви у сложенем и непослушном свету. (...) Генерално гледано, требало би да избегавамо употребу силе, осим у случајевима где су наши хуманитарни интереси појачани постојањем других снажних националних интереса.“³¹ Важна тачка овде јесте увођење у игру националних интереса као конститутивног елемента доктрине хуманитарних интервенција. У основи доктрине „хуманитарних“ интервенција, како каже Дејвид Гибс [David N. Gibbs], амерички професор политичких наука, лежи „Волфовицева доктрина“ [Paul Wolfowitz], развијена 1992. године, која заговара политику америчког унилатерализма и превентивног војног деловања како би се спречила било која држава да достигне статус суперсиле и тако угрозила амерички приступ нафтним и другим ресурсима.³²

То је уједно и разлог да погледамо генеалогичку ове доктрине. Питање на које хоћу да одговорим јесте: да ли је она развијена из чисто моралних разлога или је њен настанак мотивисан другим мотивима. Још у време „хладног рата“ појавила се потреба за оправдањем перманентних глобалних интервен-

³⁰ Миле Савић: „Хуманитарна интервенција – анатомија једне обмане“, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/humanitarna-intervencija-anatomija-jedne-obmane.html>

³¹ Joseph S. Nye Jr.: "Redefining the National Interest," *Foreign Affairs*, Volume: 78, 4/1999, <http://www.foreignaffairs.com/issues/1999/78/4>

³² David N. Gibbs: *First Do No Harm: Humanitarian Intervention and the Destruction of Yugoslavia*, Vanderbilt University Press, 2009

ција у светске послове.³³ Тако је формулисана нова геостратешка идеологија у форми доктрине о људским правима. О њеним стварним прагматичким циљевима најбоље сведочи творац ове идеологије Збигњев Бжежински [Zbigniew Brzezinski], некадашњи државни секретар САД: „Ја сам развио ту доктрину у договору с председником Картером; то је био најбољи начин да се дестабилизује СССР. То је и урађено.“³⁴

Још у току седамдесетих година прошлог века САД су тумачиле људска права у интервенционистичком смислу. Циљ је био да се идеја о универзалности људских права искористи за стварање идеологије хладноратовског обрачуна с „комунистичким блоком“, а разлог потреба да се формулише одговарајућа идеологија која би могла да се супротстави морализаторским нападима Совјетског Савеза и земаља Трећег света у УН на западни капитализам. „Тако је“, каже Џим Беркхолдер [Jim Burkholder], председник *Ветерана за мир*, „настао један од главних парадокса у вези с питањем људских права: та права постају основа спољне политике једне земље (или једне групе земаља) за заштиту њених националних интереса, чиме се доводи у опасност одржавање смисла људских права у универзалистичком смислу.“³⁵

Током деведесетих година учињен је следећи корак у погледу маргинализовања и принципа суверенитета и принципа неинтервенције. Тражио се „довољно јак случај“ на основу кога би се постигла општа сагласност о одступању од тих принципа. Како каже Стенли Хофман, оно што су научници нудили, творци политике су желели. Тако су теоретичари друштва поново открили концепцију праведног рата која треба да послужи као морална основа за „хуманитарне војне интервенције“ и оправдање за Клинтонову „доктрину хуманитарног ратовања“.

А шта су „творци политике“ желели? Упадљиво опорији опис стварне политичке позадине на којој се формирала ова доктрина даје Дајана Џонстон [Diana Johnstone]. Она истиче да та доктрина и није „спонтани“ плод чисте теоријске делатности научника. Прави корени ове доктрине нису морални него реалполитички. Још од краја хладног рата, лидери САД траже нову идеологију која би заменила стратегију окруживања СССР, која се развијала после Другог светског рата. У темељу тог подухвата стоји уверење да је за свет добро оно што је добро за САД, што потврђује и претходно помињани Краутхамер. Одлучујућу улогу у артикулацији ове идеологије имао је узак круг људи око Карнегијеве фондације, међу којима се посебно истиче Мортон Абрамовиц [Morton Abramowitz], који је повезивао Фондацију, Савет за међународне односе и Међународну кризну групу. Карнегијева фондација

---

³³ Stanley Hoffman: *Primacy or World Order: American Foreign Policy since the Cold War*, McGraw-Hill, 1978

³⁴ Zbigniew Brzezinski: *America and the world*, (interview by Isabelle Girard), <http://www.amgot.org/zvinny.htm>

³⁵ Jim Burkholder: *Humanitarian Intervention?*, <http://www.veteransforpeace.org/interstatement.htm>

понудила је одговор на питање како се може спасти улога НАТО-а после пропасти совјетског блока. То је – хуманитарна интервенција!

Радна група коју су чинили Мадлен Олбрајт [Madeleine Albright], Ричард Холбрук [Richard Holbrooke] и Леон Фурт [Leon Fuerth], препоручила је „драматичну ескалацију употребе оружане силе како би се разрешили унутрашњи проблеми других земаља.“³⁶ Документ Карнегијеве фондације под називом *Мењајући наше навике: америчка улога у новом свету* [Changing Our Ways: America's Role in the New World] носио је у себи кључну идеју да је интервенција америчких оружаных снага оправдана не само у одбрани САД већ и у наметању веома субјективних политичких решења другим државама, што последично значи да се одбацује национални суверенитет у корист међународне интервенције. „Ако се Абрамовиц може сматрати сивом еминенцијом која стоји иза политике 'хуманитарне интервенције', Бжежински јој је обезбедио геостратешку позадину.“ – каже Дајана Џонстон.³⁷

Веома важан елемент политике „хуманитарне“ војне интервенције јесте вођење рата у интересу мањинских етничких група које се боре за самоопредељење у нападнутим државама и истицање колективних над индивидуалним правима. Тако се, као што примећује Ингеборг Маус [Ingeborg Maus], франкфуртски професор политичке теорије и историје идеја, „хуманитарна“ интервенција и претворила у интервенцију у корист једне етнички дефинисане суверености, што је неспојиво с идејом људских права,³⁸ али јесте с националним интересима САД.

Дакле, национални интереси САД су у основи вођења „хуманитарног рата“. И да се присетимо речи Џефрија Наја: „Генерално гледано, требало би да избегавамо употребу силе, осим у случајевима где су наши хуманитарни интереси појачани постојањем других снажних националних интереса.“ У практичној примени то значи да за оправдање „хуманитарних“ војних интервенција није потребна никаква „кохерентна теорија хуманитарних интервенција“, него остварење националних интереса САД.

Узевши у обзир генеалогiju и последице доктрине хуманитарних интервенција, јасно је да је она суштински заснована на политичким прагматизму, а не на чистим моралним принципима. Због тога и некаква „кохерентна теорија хуманитарних интервенција“ није ни неопходна, мада би била пожељна из идеолошких разлога. Тешко је, после свега, избећи закључак да је наводни „морални императив“ само маска за спровођење сопствених националних интереса и да „хуманитарне интервенције“ нису ништа друго до ратови какви су већ познати у историји, само маскирани новом реториком.

³⁶ Diana Johnstone: *Humanitarian War: Making the Crime Fit the Punishment*;

<http://www.emperors-clothes.com/articles/Johnstone/crime.htm>

³⁷ Исто

³⁸ Ингеборг Маус: „Тољага као врлина“ (интервју за *Wochenzeitung*), *Време*, бр. 461, 6. 11. 1999; http://www.vreme.com/arhiva_html/461/08.html

VII Закључак

„Хумане интервенције“ деведесетих година не задовољавају услове које захтева теорија праведног рата, из чега следи да оне и не заслужују тај назив. Другим речима, оне и не спадају у домен дефиниције праведног рата, јер не задовољавају његове ни деонтолошке ни консенквенцијалистичке критеријуме. Ништа нас не обавезује да спровођење националног интереса било које државе поистоветимо с борбом за свеопшту правду,³⁹ јер логика моћи никада није последица племенитих принципа. Стога ни филозофија не би требало да се потчини овој врсти пропаганде.⁴⁰ То није тешко увидети. Довољно је направити једноставан мисаони оглед и проверити да ли заговорници „хуманитарних“ ратова пристају да у међународној политици заступају златно морално правило – *да други чине нама оно исто што ми чинимо њима*. Јасно је да овде изостаје прихватање таквог принципа. Чак супротно, у основи идеологије „хуманитарних“ интервенција важи правило да се другима чини управо оно што они не могу нама. Зато је у њој и незамислив праведан рад против најмоћније војне силе у свету.

У основи „хуманитарних“ интервенција стоји политички патернализам који не дозвољава рефлексивну универзализацију принципа сопственог деловања, тј. прихватање једног минималистичког захтева да је допустиво да принцип нашег поступања према другима буде примењив на нас саме. Управо је принцип *рефлексивне универзализације*, како га овде називам, оно чему се САД супротстављају. Најбољи пример за то јесте њихово одбијање да признају надлежност независног Међународног суда за ратне злочине. Велике силе, посебно САД, неће да се суоче са својом сопственом прошлешћу као ратне силе⁴¹, а како сведочи Ноам Чомски, У Тант, бивши генерални секретар УН је изјавио: „Ако бисмо покушали да отворимо расправу о злочинима САД – УН би биле уништене.“⁴² То је најбоља потврда да политика водеће светске силе заправо не признаје универзалне моралне принципе и да се поставља изван њих. Оправдавати с тих позиција моралност „хуманитарних интервенција“ није ништа друго него поистовећивање моћи и морала.

С друге стране, све то не значи да је политика неспојива с правом и моралом. Међутим, норме међународне политике, права и морала нису у хије-

---

³⁹ Svetan Todorov: „Sećanje na zlo, iskuseenje dobra“, *Republika*, 256-257/2001.

http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/2001/256/256_21.html

⁴⁰ Alain Badiou: „On War against Serbia: Who strikes Whom in the World Today“, *Polemics*, London, стр. 72.

⁴¹ Ингеборг Маус: „Тољага као врлина“ (интервју за *Wochenzeitung*), *Време*, бр. 461, 6. 11. 1999; <http://www.vreme.com/arhiva.html/461/08.html>

⁴² Ноам Чомски: «Жртве империјалног менталитета Запада», НИИ, 16.04.2009; <http://www.nspm.rs/prenosimo/zrtve-imperijalnog-mentaliteta-zapada.html>

пархијском односу, него пре у односу узајамне корекције. Сâм покушај морализације политике у суштини јесте покушај да се под привидом доминације морала, сâм морал потчини прагматистичкој политици националних интереса. Квазиморално оправдавање „хуманитарних“ интервенција служи за дисквалификацију међународног права. Управо распад права чини могућним „праведни рат“ у којем „племенити циљ“ оправдава свако средство.

Недостатак општеобавезујуће и кохерентне моралне теорије хуманитарних интервенција не значи да не можемо и да не треба да морално делујемо. Али значи да морамо дозволити фундаментална морална неслагања која се могу превазићи једино у границама међународног права и поштовањем његових процедура. Иако међународно право, како примећује Ингеборг Маус, не почива на демократском законодавству него на сплету уговора, иако је оно процедура а не морални принцип,⁴³ заштита моралности у међународним односима могућа је једино поштовањем тих процедура. Другим речима, у међународној политици принцип моралности може се макар делимично одржати поштовањем правне процедуре. Тако примена права постаје принцип очувања бар минималне моралности. Успостављањем границе између моралистичке политике и међународног права могуће је бар делимично спречити терор лажне врлине моћних земаља над остатком света.

Mile Savić
Faculty of Teaching
Belgrade

S u m m a r y

ETHICS OF THE HUMANITARIAN INTERVENTION

The main subject of this paper are the ethical aspects of humanitarian military intervention. Author shows the weaknesses and difficulties of consequentialistic and deontological justification of humanitarian intervention. He points to the impossibility of a coherent moral theory of humanitarian intervention and argues that the humanitarian interventions of the nineties of the 20th century do not compliance just war. In his opinion, they represent an attempt of the quasi moral masking the real politics which lead the most powerful states in order to protect their national interests.

Key words: humanitarian intervention, just war, the national interest, deontological justification, consequentialistic justification.

⁴³ Ингеборг Маус: „Тољага као врлина“ (интервју за *Wochenzeitung*), *Време*, бр. 461, 6. 11. 1999; http://www.vreme.com/arhiva_html/461/08.html